

ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΑΘΗΝΑ

ΤΟΥ κ. ΗΛΙΑ ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ

ΟΙ ΑΘΗΝΑΪΚΟΙ ΔΡΟΜΟΙ

(Η όδός Αθηνάς)

ΝΑΣ Αθηναϊκός δρόμος που αδιάκοπα αλλάζει όψη σ' όλο το μάκρος του, είναι η «Όδος Αθηνάς». Αρχίζοντας από την όδον 'Ερμού κι' από το μέρος της που λέγεται «Μοναστηράκι» και φτάνοντας ίσαμε την πλατεία της 'Ομονοίας, βρίσκεται μέσα στο κέντρο της 'Αθήνας. Τούτο ίσως να είναι η πιο δυνατή αίτια για ν' αλλάξει αδιάκοπα, όχι βέβαια το σχέδιό του, αλλά σέ ζώη και σέ κίνηση, σέ κάτι που θά μπορούσαμε νά το ειπούμε εξωτερική παραστάσις.

Ο δρόμος αυτός, η όδός Αθηνάς, κατηγορήθηκε άλλοτε για τó πλάτος του. Αλλά η κατηγορία αυτή μάζ φέρνει στη «φιβλο γενέσεώς» του.

Η όδός Αθηνάς είναι ένας από τους τρεις πρώτους μεγάλους δρόμους που φτιάστηκαν, όταν άποφασίστηκε νά γίνει η 'Αθήνα πρωτεύουσα του ελληνικού βασιλείου και νά μεταφερθή σ' αυτήν η Αϊνλή από τó Ναύπλιο, δηλαδή φτιάστηκε στα τέλη του 1834. Οι άλλοι δύο μεγάλοι δρόμοι ήταν οι δρόμοι 'Ερμού και Αϊόλου. Χαράχτηκε σύμφωνα με τó σχέδιο του Γερμανού αρχιτέκτονα Κλέντζε. Είναι ίσως ó μόνος πλάτος δρόμος, που χάραξε ó μηχανικός αυτός έπειδή συμφωνία με τó σχέδιό του με την ίδρυση της καινούργιας 'Αθήνας, όλοι σχεδόν οι άλλοι δρόμοι της πρωτεύουσας χάραζόντανε στενοί. Οι πρώτοι αρχιτέκτονες που χάραξαν σχέδιό της 'Αθήνας, ó Κλεάνθης κι' ó Σαούβεστ, καθώριζαν δρόμους πλατειούς και μακριούς, πολλές και μεγάλες πλατείες, μεγάλους δημόσιους κήπους, δεινδοστοχίες, δημοσία κτίρια πολλά και μεγαλοαρεπώστατα. Ο Κλέντζε καθώρισε τó αντίθετο. Οι πρώτοι φαντάστηκαν την 'Αθήνα πρωτεύουσα της καινούργιας 'Ελλάδας, που θά μεγάλωνε γρήγορα όλου τóς 'Ελληνισμού πολιτεία με μέλλον σπουδαίο, κοσμοπόλι. Κι' ήθελαν νά την κάμουν την ώραίστη και τó επιβλητική πολιτεία της Ανατολής κι' όλης της Μεσογείου. Ο δεύτερος έδωκε μικρό τó καινούργιο βασίλειο και ήθελε μικρή και την πρωτεύουσά του, μικρούς και τούς δρόμους της. Όσοσδήποτε, την όδον Αθηνάς τη χάραξε κάπως πλατειά.

Γιά νά διαμορφωθή ó δρόμος αυτός, χρειάστηκε νά γκρεμιστούν άλλακια παλιόσπατα και μερικά έρειπια άλλων κτιρίων, που βρισκόντανε στο μέρος όπου θ' άρχιζε. Σ' όλη την περίή 'Αθήνα, όση είχε άπομείνει από την καταστροφή που είχαν κάμει η μάμπες και η φωτιά στην 'Επανάστασι, βρισκόντανε σωροί τά έρειπια. 'Αφού άπαλλοτριφώθηκαν τά γηπεδα τών ντόπιων, τών γαγκαρωίων, καθώς τούς έλεγαν, που θά έπανε ó καινούργιος δρόμος και που διατιμήθηκαν με 20—25 λεπτά τόν τετραγωνικό πήχυ και τά οικοδοδα όπου ήτανε χτισμένα σπίτια με 70 λεπτά τόν πήχυ — χωρίς όμως και νά πόρρινε γρήγορα τά λεπτά τούς οι δικαιοδχοι, αλλά ύστερα από πολλή καιρό και με πολλές αγώνες — άρχισε η τελευταία δημιουργονία της 'Αθήνας τις έργασίες για τó γκρέμισμα τών παλιόσπιτων και τών ρεποθήμελων, στις 31 τού 'Οχτώβρη του 1834.

Δέν ξέρουμε πόσο ήτανε στην άρχη τó μάκρος τού δρόμου αυτού δηλαδή ίσαμε ποό σημαντικό σημείο της έφτανε όταν πρωτανοήχτηκε. Κάποιος ξένος όμως που είχαν έλθει στην 'Αθήνα στα χρόνια εκείνα, γράφει ότι ó δρόμος ήτανε μικρός. Αλλά από άλλες πληροφορίες μαθωνοιμε ότι στα 1850, στη μέση τού δρόμου και από τó μέρος του, που τώρα είναι η Δημαρχία, ίσαμε τó τέλος του στην πλατεία της 'Ομονοίας, περνούσε ρέμμα. Και ίσαμε τó 1874 τó μέρος όπου είναι η Δημαρχία λεγόταν άκάμη «Πρωτοφυλακή», επειδή εκεί έμνε στρατιωτική φρουρά.

Από τόν Νοέμβρη λοιπόν του 1834 άρχισε ν' ανοίγεται ó δρόμος και νά διαμορφώνεται, αλλά χωρίς πεζοδρόμια. Ήτανε δηλαδή περισσότερο ένα κομμάτι γής ίσοπεδομένη. Κι' όπως γίνονταν τότε όλα χωρίς καμιά μελλοντική πρόβλεψη, έτσι κι' ó δρόμος αυτός φτιάστηκε όχι μόνο χωρίς πεζοδρόμια, αλλά και χωρίς ύπόνομο. Δέν είναι λοιπόν καθόλου παράξενο άν για πολλά χρόνια ήτανε ξεκατοτός για τή βροχή του. Ποιά άργότερα είδαν την έλλειψη του αυτή και χρειάστηκε νά τόν σκάσουν στη μέση του και νά τόν ανοήσουν για νά φτιάσουν κάποιο μεγάλο ύπόνομο. Και με τόν ύπονομο της όμως δέν έχασε τó χαρακτηριστικό της βρομάς του. Ο ύπόνομος γέμισε και δέν είχε που νά ξεχυθή δάσκαρος, επειδή ó άλλος που σναντούσε ήταν κάποιος ψηλότερος του φτιασμένου. Κ' έτσι, ύστερ' από κάμποσα χρόνια χρειάστηκε νά τόν ξαναανοήσουν για νά τόν αδειάσουν. Η παρομία ερώθε-ξήλωνε, δοιυικά νά μη σού λείπτη, δέν ειπώθηκε άδικα.

Εκείνο όμως που μαζί με τó άνογιμά του πολλοί 'Αθηναίοι και

περισσότερο μερικοί δημοσιογράφοι τó είδαν σαν κάτι τρομερό και άνημποστο, ήταν τó πλάτος του. Παραξενευόντανε για τó πλάτος του και δέν έπανε νά τó κατηγορούν δ ρ ι μ υ τ α τ α. Η έφημερίδα μά- λιστα «'Αθηνά» διατύπωνε τις μεγαλειότερες διαμαρτυρίες και έγραφε ότι τó άνογιμα δρόμου με τέτοιο πλάτος «ήτον αυτοχόρημα σκάνδαλον και έγκλημα κατά της νέας πόλεως!». Και σ' άλλο φύλλο της με καινούργια διαμαρτυρία έγραφε: «Τι μάζ χρειάζεται όδος τούσόντων εδρείας; Οι χαράζαντες αυτήν δέν έχονταν ιδέαν τών άναγκών τών συμπολιτών μας. Αν βελήση τις από τόν πεζοδρόμιον νά συν- μίληση μετά τινος άλλου εύρισκομένου εις τó άπεναντι πεζοδρό- μιον (και πρέπει νά σημειωθή ότι ó δρόμος δέν είχε άποκτήσει άκόμη πεζοδρόμια), θά παραστή άναγκη νά εκβάλη κρηγάς στενότεριες και πάλιν δέν θά άκούεται».

Κ' οι 'Αθηναίοι που είχαν όρεξι και καιρό νά κωροιδεύοντε, δέν έπανε νά λένε έξυπνάδες για τó πλάτος τού δρόμου και νά τού βρίζουν πολλά ψευδιάρια.

Όσοσδήποτε όμως ó δρόμος ανοήχτηκε και γρήγορα δόθηκε σέ κοινή χρηση. Κι' άμεσως άρχισαν νά χιζόνται και σπίτια. Ύστερ' από λίγα χρόνια, λίγο παραδόντε από την άρχη του και στο μέρος όπου λεγεται «Τού βορρηά ή βούση», χτιστηκε τó σχολείο του Καραμάνου. Τó σχολείο αυτό έμεινε όνομαστό για πολλά χρόνια, επειδή εκεί έμθαν τά πρώτα γράμματα οι περισσότεροι από τούς 'Αθηναίους, που κατόιν έπηρεαν έξεγκριστή θέσι στην πολιτική, στην έπιστήμη, στο έμποριο. Ήταν έποχη τού έλεγαν για κάθε καλό έπιστήμονα, μά και για κάθε έξυπνο ή μπρεμπάντη:

— Αυτός έμαθε τά γράμματα στο σχολείο τού Καραμάνου.

Τό σχολείο τού Καραμάνου γνωρισε κι' άλλες δόξες, που κράτησαν ίσαμε τά τελευταία χρόνια. Χρησιμευε και για έγκλογοιό τμήμα. Και μέσα κι' έξω έμθαν τις ήμερες της ψηφοφορίας άμέτρητοι καν- γάδες, από τούς περιήρητους ξένους έγκλογοιους κανγάδες, που συν- τάραν διάσκεψη την 'Αθήνα. Στο σχολείο αυτό σπουδάζαν πολλές φορές και διάφοροι σόλλογοι και σωματεία και συχνά τά μέλη τούς πιανόντανε στα χέρια όταν άναθε ή σύστη- ρη. Τό είχε, φαίνεται, τó μέρος. Έκει, θυ- μιάμι, συνεδριάζαν και μερικοί μαθητικοί... φιλολόγοι συλλόγοι! Έγώ τουλάχιστο στα 1892 και 1893, που ήμωνα μέλος σέ δύο τε- τοιους φιλολογικούς συλλόγους, έβγαλα εκεί μέσα πολλές φορές λόγο και διάβασα και τó πρώτο διηγημά μου με θέμα τόν άρχαιο μύθο τού ποταμού 'Αλφειού και της νύμφης 'Αρτέμιδας, γαμιαμένο σέ άρχαιοπερτέστατη καθαρεύουσα, άνάστη με δημοτική.

Σήμερα τó σχολείο τού Καραμάνου όρθώ- νεται σαν άξιοθρήνητο άπομεινάρια παλιός δόξας, έραίο σωστό.

Αν' έξω από τó σχολείο τού Καραμάνου και στη μέση μάζ μικρούτσικης πλατειάς βρισκόνταν κάποια μαγαρινία βούση. Τού βορρηά ή βούση». Στη βούση αυτή κρεμό- νταν πάντα δεμένο από άκασοδα κι' ένα γαλ- κοματένο τάσι για νά πίνοντε νερό οι δια- βάτες, όταν βέβαια τύχαινε νά τρέχη νερό από τή βούση. Τό ίδιο τó πρόφτασα κι' έ- γώ και τó θυμιάμι ότι κρεμόταν τουλάχισ- το ίσαμε τó 1894.

Στη μέση τού δρόμου για πολλά χρόνια άπλωνόνταν από τή μιά και την άλλη μεριά τόν κάποια άρετά πλατειά οικοδοδα, πλατώ- ματα η που διαμορφώθηκαν με τέτοιον τρόπο, ώστε νά μπορούνε νά βέγονται πλατείες. Η μιά από τις πλατείες αυτές, λίγο χρόνια ύ- στερα από τó άνογιμα τού δρόμου όνομαστηκε «Πλατεία έμπορικης αγοράς», επειδή εκεί γινόντανε μία φορά τή βδομάδα τó παζάρι, δηλαδή εκείνο που γίνεται και σήμερα στις λαϊκές αγορές. Έπάνω στην πλατεία αυτή χτιστηκε πολύ άργότερα, δηλαδή στα 1878—1884, τó χτίσιο της σημερινής 'Αγοράς, που την είπανε «Κεντρική 'Αγορά ή «Νέα 'Αγορά», για νά ξεχωριζή από την «Παλιή 'Αγορά» που βρι- σκόνταν στην άρχη της όδου Αϊόλου και που κάμνε κατά τó 1883.

Στην άλλη πλατεία χτιστηκε από τó 1850—1856 τó Βαρθάκειον Λύκειον, που πρώτα-πρώτα χρησιμοποιήθηκε για «Ναυτική Σχολή», για τούτο και κάποιος παλιός καλαμποκιστής 'Αθηναίος έγραψεν ότι «οι 'Αθηναίοι ως κρησαίοι έπερε νά ιδρύσουν και την Ναυτικήν Σχολήν τον εις την εδράν».

Φαίνεται ότι στο μυαλό τών παλιότερων 'Αθηναίων κυριαρχούσεν η ιδέα νά χτιστούν στο δρόμο από τóλλα μεγάλα και μικρά δημόσια χτίρια. Για τούτο έξόν από τó σχολείο τού Καραμάνου, τó Βαρθάκειο Λύκειο, χτιστηκε εκεί στα 1876 και η Δημαρχία, που όι παλιότεροι 'Αθηναίοι την καμάρωναν για τή μεγαλοπρέπεια της: εκεί είχε άποφα- σιστεί εθώς από την άρχη, δηλαδή από τó 1851, νά χτιστεί και τó 'Εθνικό Θέατρο όπως και χτιστηκε τó «Θεάτρο Συγγρού» στα 1883 και κατόιν, αφού όλες η ποιητικότερες προσπάθειες είχανε ναυαγήσει.

Ήθεε όμως στα 1878—1884 τó χτισμο της Νέας 'Αγοράς κι' έτσι άλλαξαν όλα τά σχέδια κι' ó δρόμος έπηρε την όριστική μορφή του.

